

ska: Identita, kultura a společnost českého Slezska v procesu společenské modernizace s dopadem na kulturní krajinu. Autorský kolektiv tvořili především odborní pracovníci Muzea Těšínska a Ostravské univerzity. Publikace usiluje o komplexní zachycení proměn zkoumaného regionu v éře „modernizace“, tedy v době od osvícenství po polovinu 20. století. Jelikož definice „modernizace“ může být chápána různě, nabízelo by se doplnění titulu katalogu o orientační časové vymezení.

Text je rozdělen do 12 kapitol. Po stručné předmluvě následuje úvodní nástin vývoje Těšínska ve sledovaném období. Dále kniha pokračuje tematickými kapitolami, jež jsou vždy uvozeny stručnou charakteristikou příslušné problematiky, na niž navazují jednotlivá katalogová hesla věnovaná konkrétním muzejním exponátům.

První z těchto dílčích kapitol se věnuje dopadům lidské činnosti na krajinu. Úvod Nely Kotáskové přehledně shrnuje hlavní trendy kolonizace a urbanizace regionu, čímž částečně předjímá obsah následujících kapitol. Partikulární katalogová hesla v příslušné kapitole se však věnují výlučně fauně a flóře Těšínska, čímž příliš nekorespondují s názvem kapitoly a vyzněním úvodu.

Následuje kapitola o politicko-správním vývoji zkoumaného území. Přehledný úvodní text Radima Jeře doprovází fotografie hraničního přechodu v Českém Těšíně (str. 34), kde jsou zachycené postavy chybně popsány jako „celníci“. Ve skutečnosti jde o příslušníky četnictva a finanční stráž. Další kapitoly se pak zabývají národnostními a sociálními poměry, hornictvím, průmyslem, stavebním vývojem, náboženskými poměry, spolkovým životem a odíváním. Samostatná část je věnována fenoménu „Karvině“ jako zaniklého města. V dané souvislosti se nabízí otázka, zda by původní zaniklé město nemělo být v textu označováno dobovým názvem Karvinná pro odlišení od současného „nástupnického“ města.

Jednotlivé kapitoly se přirozeně a nevyhnutelně prolínají. Například problematika výstavby logicky úzce souvisí s rozvojem průmyslu a důlní činnosti, ale také s otázkou správního vývoje. Mezi prezentovanými artefakty jednoznačně převažují předměty z dnešní české části historického území Těšínska, jež jsou v tuzemských sbírkách přirozeně hojněji zastoupeny. Navzdory těmto dílčím výtkám se autorskému kolektivu nesporně podařilo vytvořit přehledné a srozumitelné dílo, jehož atraktivitu při odbornou i laickou čtenářskou veřejnost zvyšuje též bohatý obrazový doprovod. Dílčí nedostatek lze spatřovat v absenci závěru, jenž by formuloval shrnující a zobecňující teze, případně regionální problematiku do širšího kontextu. Danou roli částečně supluje anglické resumé. Orientaci v textu usnadňuje pečlivě zpracovaný jmenný a místní rejstřík.

Celkově lze recenzovanou publikaci jednoznačně hodnotit jako cenný příspěvek k poznání komplikované historie multietnického a multikonfesního pohraničního regionu.

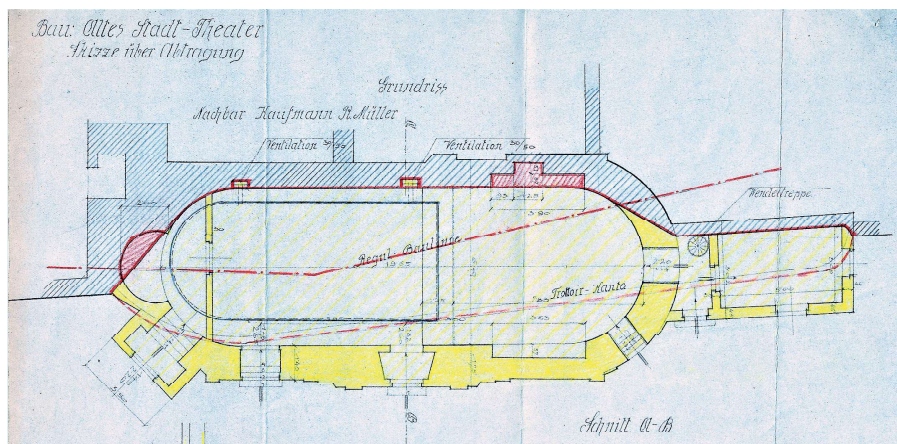
Ivana Kolářová

KRONIKA

Hřbitovní kaple sv. Václava v Krnově (Vzpomínka na Ernsta Königera)

Letošního 15. srpna uplynulo devadesát let od smrti krnovského historika Ernsta Königera, osobnosti zasluhující širší připomenutí, tím spíš, že její biogram v *Biografickém slovníku Slezska a severní Moravy* přináší opravdu jen základní data, převzatá z podrobného nekrologu, jež otiskl Jägerndorfer Ländchen.¹ Jeho autor, Königerův mladší kolega Wilhelm Huttarsch, svého blízkého spolupracovníka z časopisu *Jägerndorfer Ländchen*, jím redigovaném od počátku vydávání periodika v roce 1926, připomněl rovněž ve stručnější verzi nekrologu ve výroční zprávě reálky² a – upřímně řečeno – bez jeho obeznámenosti s Königerovou biografií bychom dnes jeho životní peripetie rekonstruovali mnohem obtížněji. I když její výchozí bod – Königerovo narození – nutno korigovat: narodil se 19. září 1880 v Jindřichově ve Slezsku (tedy nikoliv v Krnově, nota bene s otazníkem, jak bůhvíproč napsal Jiří Pavelčík v Königerově biogramu) v domě č. 55 coby syn obchodníka Josefa Königera a jeho choti Sofie, dcery tkalcovského mistra Severina Scholze z Osoblahy a při křtu 4. října obdržel jména Ernst Carl.³ Díky Huttarschovu svědectví víme, že Ernstovi bylo sedm let, když se s rodiči přestěhoval do Vídně, avšak léto co léto se vracíval do rodného kraje k příbuzným na prázdniny. Po maturitě na proslulém piaristickém gymnáziu ve Vídni (1899) studoval na filozofické fakultě vídeňské univerzity; mezi jeho učiteli byli historikové Alfons Dopsch a Oswald Redlich, geografii přednášel Albrecht Penck a filozofii studoval u pozoruhodného myslitele a vyznavače humanistické etiky Friedricha Jodla. Doktorát získal v roce 1904 za práci ze středověkých církevních dějin 11. – 13. století (*Beiträge zur Entwicklung des päpstlichen Gesandtschaftswesens von der Mitte des 11. Jahrhunderts bis zur der großen Dekretaliensammlung*).⁴ Ač pilil a talentem předurčen k vysokoškolskému působení, volil profesi středoškolského profesora; učitelskou dráhu začal v roce 1905 jako suplent na Rainerově gymnáziu ve Vídni a na státním gymnáziu ve vídeňském XV. okrese, až se mu v roce 1907 podařilo splnit si sen: vrátit se do rodného kraje, když byl ministerským výnosem z 31. srpna toho roku jmenován učitelem na vyšší reálce v Krnově, na niž se uvolnilo místo profesora geografie a historie penzionováním dosavadního vyučujícího Benjamina Bugla. Mimo výuky zeměpisu a dějepisu se na škole věnoval vyučování němčiny a v Krnově se usadil natrvalo: 9. ledna 1909 se oženil s Martou Pilzovou z Krasova (nar. 22. července 1888) a za připomenutí jistě stojí to, že jako ženichův svědek byl svatbě přítomen Ernstův bratr Rudolf, továrník ve Vídni, a co je ještě pozoruhodnější, že sňatek byl uzavřen nikoliv v kostelích v Kasově nebo v Krnově, nýbrž v Proboštském kostele Nanebe-

- [Jiří PAVELČÍK], *Ernst König*, in: Lumír Dokoupil (ed.), *Biografický slovník Slezska a severní Moravy* 8, Ostrava 1997, s. 63–64.
- Wilhelm HUTTARSCH, *Prof. Dr. Ernst König* †, in: 55. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Jägerndorf 1932/1932, Jägerndorf 1932, s. 20–21.
- Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), fond Sbirka matrik, matrika rodná Jindřichov ve Slezsku, sign. Os–V–9, fol. 18.
- Tiskem vydaná jako Ernst KÖNIGER, *Studien zur Geschichte des päpstlichen Gesandtschaftswesens* 1, in: 33. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Jägerndorf 1909/1910, Jägerndorf 1910, s. 3–32; TÝŽ, *Studien zur Geschichte des päpstlichen Gesandtschaftswesens* 2, in: 35. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Jägerndorf 1911/1912, Jägerndorf 1912, s. 1–28.

Obr. 1: Krnov, hřbitovní kaple sv. Václava (sv. Michala), půdorys se zakreslením částí navržených k demolici (žlutá barva) a k dostavbě (červená barva), stav v roce 1921. SOKA Bruntál.

vzetí Panny Marie v Opavě.⁵ Dne 1. října 1912 se Ernstovi a Martě Königerovým se narodil syn Josef.⁶

Na počátku 20. století byl Krnov bohatým městem a nic nenasvědčovalo tomu, že během nejbližšího desetiletí přijde o svou exkluzivitu a začne nezadržitelně upadat do provinciality. První světová válka a její fatální následky na poválečné uspořádání střední Evropy učinily z někdejšího slezského Manchesteru nezajímavé městečko při státní hranici Československa, a tak více než do projektování optimistické budoucnosti se představitelé místní inteligence vesměs z řad středoškolských profesorů věnovali hlubšímu poznání minulosti místa a celého regionu. Bázi jejich aktivit tvořil Slezský osvětový spolek, ustavený v roce 1888 a podporovaný subvencemi zemského sněmu. Mezi jeho členy patřil řídící učitel Heinrich Schulig (1849–1930), jeden z protagonistů německé vlastivědy v západní části Slezska, nebo Karl Loewenstein (1869–1925).⁷ Aspirace historické vlastivědy posílily po první světové válce osvětové zákony, přijaté na samém počátku dvacátých let, jež ukládaly vznik místních a okresních osvětových sborů, zakládání lidových knihoven a vedení pamětních knih. Na bázi okresního osvětového sboru v Krnově se díky učitelům zdejších měšťanských a středních škol podařilo zorganizovat kurzy pro obecní kronikáře, přičemž mezi přednášejícími nacházíme mimo jiné Königerovo jméno.⁸ Regionální vlastivědný časopis, jímž se v roce 1926 stal *Jägerndorfer Ländchen*, byl sice jistým nadstandardem, avšak nešlo o nic neobvyklého; výjimečnou byla spíše skutečnost, že se podařilo časopis udržet dlouhou dobu (do roku 1944), tj. zajistit mu dostatek přispěvatelů

a pilného redaktora. Tím se stal Wilhelm Huttarsch, jenž mu vtiskl podobu,⁹ a poté, co odešel do Znojma, aby tam počínaje 1. zářím 1932 učil na státním reformním reálném gymnáziu, jej vystřídal Ernst Kober (1885–1963), profesor jazyků (též češtiny) na německé reálce v Krnově.

Atraktivní základ pro hluboké poznání historie Krnova a celého kraje Ernstu Königerovi poskytla sbírka písemností Johanna Nepomuka Florianu Spatziera (1806–1883), krnovského lékárníka a především nadšeného sběratele starých písemných památek, jež uchoval v originále nebo v opisech. Tato Spatzierova sbírka se díky Königerovi dostala do Moravského zemského archivu v Brně¹⁰ a až po roce 1945 se vrátila do Slezska; zprvu do Zemského archivu v Opavě a odtud do Státního okresního archivu v Bruntálu, kde je badatelům k dispozici v současné době. Spatzierův rukopisný svod listin bral Königer do rukou s vědomím potřeby kritického vyrovnání se s dávnými tvrzeními, což se týkalo zvláště tématu roku či doby založení města. Této otázce se věnoval již při analýze pamětního zápisu z roku 1739, jež Spatzier přepsal a zařadil do své sbírky,¹¹ a k problematice se vrátil ještě později.¹² Sledujeme-li témata Königerových příspěvků, zaujme orientace na 18. století, tedy na dobu počátku – obrazně řečeno – Königerovy současnosti, na dobu, kdy se kodifikoval obraz vnitřního města, kdy městské dominanty, především kostely včetně poutního kostela na Cvilíně dostaly svou podobu, kdy se formovaly institucionální základy novodobé intelektuality (na bázi krnovské hlavní školy se konstituovala Königerova domovská instituce – vyšší reálka)¹³ a formy společenského styku (ne náhodou se mezi autorovými badatelskými tématy objevily dějiny střelecké společnosti, kterou berme jako anticipaci spolkového života rozvíjejícího se po vydání Říjnového diplomu).

Je podstatné, že Ernst Königer neukládal své poznatky pouze do studií publikovaných v *Jägerndorfer Ländchen* a *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte (Oesterreichisch-) Schlesiens*, ale dělil se o ně se studenty, s nimiž se vydával do bližšího i vzdálenějšího okolí za poznáním památek, nejčastěji na hrady Šelenburk a Fulštejn,¹⁴ přičemž spojoval výuku geografie s dějepisem. Z jím pořádaných exkurzí zaujmou rovněž tematické vycházky po městě, například 29. ledna 1918 nebo 27. června 1927 se studenti seznámili s barokními památkami Krnova a profesor jim k tomu podal výklad o stavebních dějinách města v 18. století.¹⁵ Je zjevné, že témata vycházek a exkurzí korespondovala s Königerovými badatelskými zájmy; že to, co studentům vyprávěl, vzešlo ze studia pramenů. Měl k nim blízko, neboť v roce 1924 se stal

9 W. HUTTARSCH, *Zum Geleite*, *Jägerndorfer Ländchen* 1/1, 1926, s. 1–2.

10 Takto viz W. HUTTARSCH, *Nachruf für Prof. Dr. Ernst Königer*, *Jägerndorfer Ländchen* 6/9, 1931, s. 67.

11 E. Königer, *Eine Alt-Jägerndorfer Turmknopfprivilegium*, *Jägerndorfer Ländchen* 1/10, 1926, s. 78–80; 1/11, 1926, s. 81–85.

12 Problematice se věnoval Alexandr Michl-Bernard ve vynikajícím rozboru problematiky domnělých počátků města, viz Alexandr MICHL-BERNARD, *Počátky města*, dostupné z: <http://miks.krnov.cz/muzeum/toulky-minulosti/pocaty-mesta-3> [citováno ke dni 8. 4. 2021].

13 Do školního roku 1871/1872 existovala v Krnově pouze dvoutřídní reálná škola navazující na hlavní školu. V listopadu 1871 se město rozhodlo ustavit čtyřtřídní městskou reálnou školu, což potvrdilo ministerstvo kultury a vyučování výnosem z 12. června 1872. V roce 1875 byla reálka postátněna. Königer učil již v nové budově reálky, postavené v letech 1876–1877. Friedrich BARGER, *Rückblick auf die ersten fünf und zwanzig Jahre der Staatsrealschule in Jägerndorf*, in: 24. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Jägerndorf 1900–1901, Jägerndorf 1901, s. 17.

14 Např. *Wissenschaftliche Ausflüge und Besichtigungen*, in: 51. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Jägerndorf 1927/1928, Jägerndorf 1928, s. 17.

15 *Wissenschaftliche Ausflüge*, in: 41. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Jägerndorf 1917/1918, Jägerndorf 1918, s. 36; *Wissenschaftliche Ausflüge und Besichtigungen*, in: 50. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Jägerndorf 1926/1927, Jägerndorf 1927, s. 15.

5 ZAO, fond Sběrka matrik, matrika oddací Krnov, sign. Kr–I–58, fol. 119; matrika oddací Opava – Panna Marie, sign. Op–I–47, fol. 253.

6 Státní okresní archiv Bruntál (dále SOKA Bruntál), fond Okresní úřad Krnov, inv. č. 1476, dům čp. 269 / Albrechtická ulice č. or. 3.

7 Anton WINTER, *Karl Loewenstein*, *Jägerndorfer Ländchen* 1/2, 1926, s. 13–14.

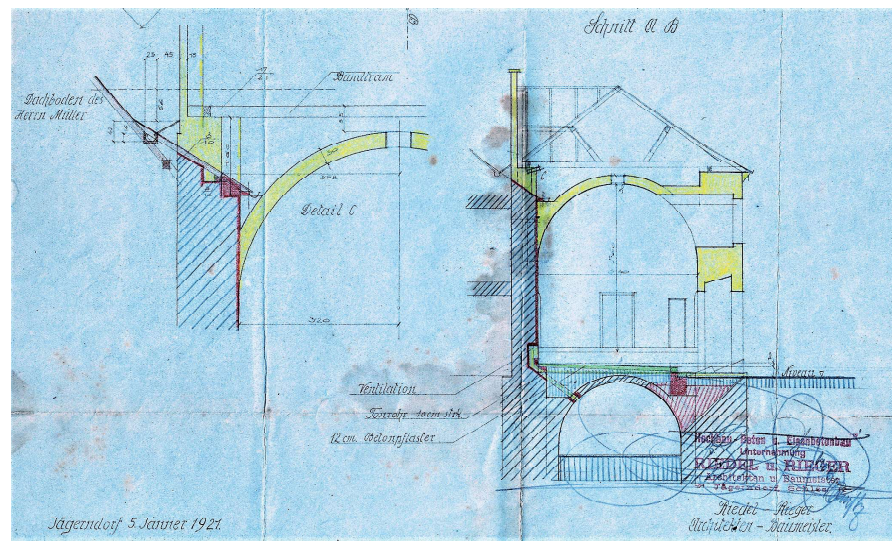
8 [W. HUTTARSCH], *Förderung der Führung der Gemeinde-Gedenkbücher durch den Bezirksbildungsausschuß in Jägerndorf*, *Jägerndorfer Ländchen* 4/2, 1929, s. 14–15.

městským kronikářem a o rok později městským archivářem (po Königerovi smrti funkci kronikáře a správce městského archivu převzal Ernst Kober).¹⁶

Pro Königerovo pojetí historicko-vlastivědné reflexe Krnova je klíčové propojení zpráv fixovaných písemnými prameny s hmotnou podstatou, se stavbami existujícími i zaniklými (což se týká zvláště jeho pojednání o městských branách).¹⁷ Platí to rovněž o starém kostelíku sv. Václava,¹⁸ o němž s odkazem ke Spatzierově zprávě zvěděl, že byl na podzim roku 1853 upraven pro účely divadelních představení, která byla zahájena 19. ledna 1854. Nebylo to poprvé; již na přelomu 18. a 19. století se v této někdejší kapli hrála divadelní představení, načež od roku 1804 sloužil jako vážný domek a později jako vojenské skladiště.¹⁹ Adaptační práce odkryly kosterní pozůstatky, což potvrdilo funkci hřbitovní kaple, ležící na okraji arey městského hřbitova s ohniskem v podobě farního kostela sv. Martina, což ostatně věděl již Faustin Ens (patrně na základě zprávy Johanna Spatziera); ten rovněž připomněl patrocínium a označení český kostelík.²⁰ Poslední pohřeb se na tomto starém hřbitově konal 13. června 1783; následně se pohřbívalo pouze na novém městském hřbitově, ležícím na severním okraji města při hřbitovním kostele Povýšení svatého Kříže.²¹ Tyto skutečnosti čteme u Ernsta Königera – avšak jsme schopni je s odstupem mnoha desetiletí od likvidace stavby nějak doplnit?

Nejprve zdůrazněme, že patrocínium svatého Václava je mnohem mladší; kaple byla totiž původně zasvěcena archandělu Michaelovi, jak bylo u kaplí na hřbitovech naprosto běžné (příkladem budiž kaple archanděla Michaela u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Opavě nebo hřbitovní kaple téhož zasvěcení v Bruntále). Exkluzivní případ hřbitovní kaple s ossariem představuje kaple archanděla Michaela v Košicích, u níž zaujme i skutečnost, že sloužila v reformačním období bohoslužbám ve slovenštině, a proto byla označována jako slovenský kostel.²² Označení česká kaple je pak v případě krnovské stavby dobovou analogií.

Nyní věnujme pozornost podobě stavby tak, jak ji dokumentuje plán opatřený datem 5. ledna 1921, vypracovaný stavitelskou firmou Riedel – Rieger za účelem provedení demolice stavby a následných úprav zdiva obnaženého po odstranění stavebních konstrukcí. Plán obsahuje půdorys [obr. 1] a příčný řez [obr. 2], díky čemuž víme, že kaple měla půdorys protáhlého obdélníka, na obou koncích půlkruhově uzavřeného, jehož osa sledovala směr východ – západ; na východní straně byl k půlkruhové hmotě posazen menší podkovovitý závěr, v němž byl původně umístěn oltář, a k východnímu konci se připojoval obdélný přístavek, rozdělený na dvě nestejně velké prostory. Stavba byla zapojena do zdi tvořící současně opěrnou zeď prvního z řady domů – nazíráno od severního nároží – západní fronty nynějšího Hlavního náměstí. Tato zeď sledující v západovýchodním směru severní okraj parcely tohoto domu, vymezovala areu hřbitova z jeho jižní strany. Do masy zdiva byla včleněna přibližně polovina kaple, mající průčelí orientováno na sever a po stranách přecházející do zaoblených nároží. Přístup byl veden v ose tohoto průčelí, jež bylo členěno lizénovými rámci. Druhotně byly upraveny další vstupy;

Obr. 2: Krnov, hřbitovní kaple sv. Václava (sv. Michala), příčný řez se zakreslením částí navržených k demolici (žlutá barva) a k adaptaci (červená a zelená barva), stav v roce 1921. SOKA Bruntál.

jeden byl proražen nalevo od hlavního portálu a druhý do východního nároží, opatřen předloženou předsíní, překrytou nízkou sedlovou střechou. Detaily průčelí dokumentuje dochovaný snímek, pořízený snad již v době přípravy demolice budovy [obr. 3].²³ Ještě pozoruhodnější informace vyčteme z řezu budovou, z něhož vyplývá, že loď kaple byla sklenuta valenou klenbou na plný oblouk, prosvětlena trojicí okenních otvorů oválného tvaru, proražených v pravidelném rytmu v ploše severního průčelí, majících okraj lemovaný subtilní plochou špaletou. Kaple byla dvoupodlažní; pod úrovní podlahy v její přibližně východní polovině byl prostor zaklenutý valenou klenbou. Kryla ji nízká zvalbená střecha, konstrukčně spočívající ve sledu kozových stolic a překrytá dehtovým papírem (z písemných zpráv ale víme, že krytinou byla ještě v roce 1921 břidlice).

Musíme se ptát po stáří objektu, neboť je zjevné, že jeho podoba neodpovídá 16. století, kdy se hovořilo o českých bohoslužbách v kostelíku sv. Václava. Tomuto stáří mohla odpovídat podzemní prostora kostnice, ale i ta mohla být novostavbou ze 17., případně z počátku 18. století, soudě podle dobových analogií (kostnice s kaplí Nejsvětější Trojice u kostela sv. Haštala v Praze-Starém Městě, 1660 a 1712).²⁴ Jediným spolehlivě datovatelným detailem na stavbě, dokumentované ikonograficky, je podoba oken, jelikož motiv úzkých špalet ohraničujících oválné otvory, majících drobné klenáky vprostřed obou obloukových částí, odpovídá autorství krnovského stavitele Georga Friedricha Ganse (1697–1763).²⁵ Jenže 1. dubna 1779 postihl

16 E. KÖNIGER, *Der Jägerndorfer Staats-Oberrealschule in den Jahren 1900 bis 1925*, in: 48. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Jägerndorf 1924/1925, Jägerndorf 1925, s. 6.

17 Heinrich KINZER – Ernst KÖNIGER, *Die Jägerndorfer Stadttore und ihre Geschichte*, Jägerndorf 1927.

18 E. KÖNIGER, *Theater in Alt-Jägerndorf*, *Die Heimat* 2/11, 1924, s. 121–123.

19 E. KÖNIGER, *Die Neueinrichtungen des Jägerndorfer Theaters im Jahre 1853*, *Jägerndorfer Ländchen* 2/5, 1927, s. 35.

20 Faustin ENS, *Das Oppaland oder der Troppauer Kreis* 4, Wien 1837, s. 45. Tuto informaci následně převzal Julius PLEBAN, *Der Jägerndorfer Schulbezirk. Ein Beitrag zur Heimatkunde Schlesiens*, Jägerndorf 1887, s. 158.

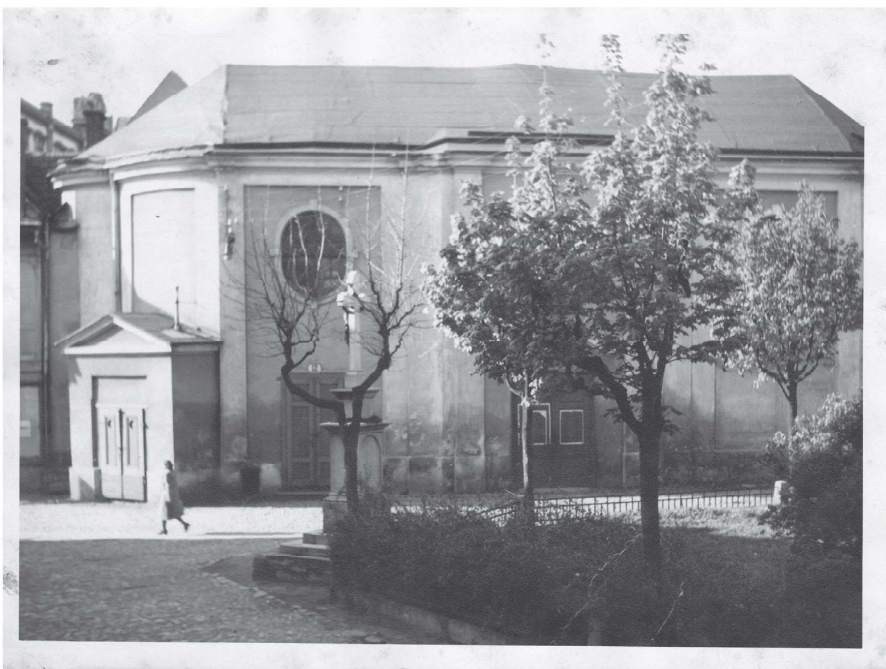
21 E. KÖNIGER, *Die Friedhöfe von Alt-Jägerndorf*, *Jägerndorfer Ländchen* 2/10–11, 1927, s. 82–83.

22 Vojtech WICK, *Dóm svätej Alžbety v Košiciach*, Košice 1936.

23 SOKA Bruntál, Archiv města Krnov, kart. 685, inv. č. 1090, zde také uloženy veškeré písemnosti, z nichž citováno v závěru tohoto textu.

24 Dobroslav LÍBAL, *Dům čp. 1041/1 I. Staré Město, Haštalské náměstí 6*, in: Pavel Vlček a kolektiv, *Umělecké památky Prahy – Staré město, Josefov*, Praha 1996, s. 529.

25 Konkrétně jde o kostel sv. Mikuláše v Lichnově z roku 1733.

Obr. 3: Krnov, hřbitovní kaple sv. Václava, pohled ze severu, stav před rokem 1945.
SOKA Bruntál.

Krnov ničivý požár a na základě podrobného líčení událostí, jak je podal Ernst Königer, víme, že také kostelík sv. Václava byl zničen ohněm.²⁶ Znamená to, že podobu, kterou máme dokumentováno, musíme spojit také s obnovou kaple po tomto požáru – a odtud také se jménem stavitele Johanna Mihatsche, jenž se poškozených nebo zcela zničených krnovských staveb ujal.²⁷ S jeho hypotetickým zapojením na obnově kaple snad možno spojit klasicistní předsíň na západním nároží. Pokud se tak stalo v průběhu doby, kdy byl obnovován sousední kostel sv. Martina (1779–1784), kaple již nebyla adaptována ve spojitosti s pohřby na hřbitově, jelikož ty definitivně skončily, jak již víme, v červnu 1783, proto se zdá, že adaptace proběhly až po roce 1788, kdy ji za pouhých 50,23 zlatých koupil Johann August Blascheck s cílem adaptovat ji pro divadelní účely. Nové funkci by odpovídal vstup vedený ze strany města, jenž současně napovídá, že z východní strany prostor vyplnilo hlediště, naproti tomu jeviště bylo situováno k západní straně, propojeno se zázemím v přilehlé přístavbě. Divadlu objekt sloužil do roku 1804, kdy přešel do majetku města.

Přesuňme se v čase do roku 1921, kdy se vážně uvažovalo o jeho demolici. Především se musíme vrátit k výkresu demoličních a adaptačních prací z 5. ledna 1921, z něhož zřetelně

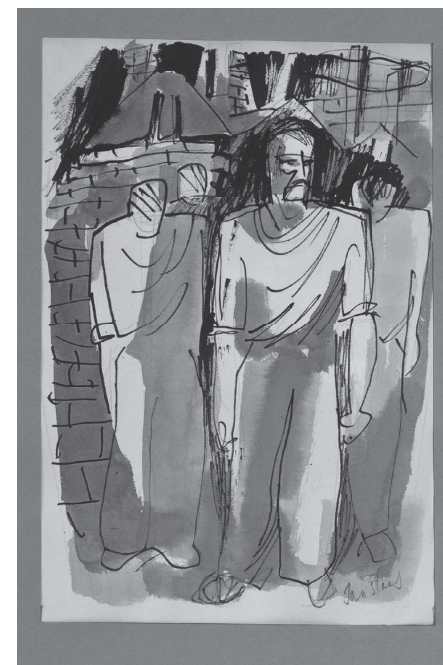
vyplývá, že suterénní prostor, označovaný jako sklep, měl být zachován, po odstranění nadzemních konstrukcí překryt betonovou deskou a opatřen nově vyzděnými větracími kanálky. Sama demolice přitom nebyla spojována pouze s vytyčením uliční čáry, tj. nebyla motivována regulačními důvody, ale především velmi špatným technickým stavem objektu, avšak situace se komplikovala: sama demolice totiž nebyla levnou záležitostí – tu stačí srovnat částku 22 530 korun z rozpočtu přiloženého k projektu demolice a navazujících adaptací s částkou 22 tisíc korun, kterou čteme na rozpočtu adaptace objektu, jak jej počátkem září 1921 vypracoval stavitel Eduard Frank. Každopádně nejpozději v roce 1927 byl objekt stále městem pronajímán soukromým subjektům a jeho definitivní likvidace je spojována až s obdobím po druhé světové válce.²⁸

Pavel Šopák

K 115. výročí narození scénografa a malíře Jana Sládka (1906–1982)

V roce 2021 si připomínáme 115. výročí narození grafika, malíře, ilustrátora, ale především výtečného scénografa Jana Sládka, jehož životní osudy jsou spojené nejprve s rodnou Ostravou a posléze s hlavním městem Prahou, kde žil a tvořil od doby druhé světové války až do závěru svého života.

Sládek se narodil 20. května 1906 v Kunčičkách čp. 127 u Ostravy, dnešní součást obvodu Slezská Ostrava. Jeho rodiči byli Jan (Johann) Sládek (21. 5. 1869 – 22. 4. 1911), kancelista horního úřadu, a Františka, roz. Trnková (23. 10. 1878 – nezjištěno), dcera Franze Trnky, horního úředníka v Mirošově u Prahy. Františka Sládková si po smrti svého muže, který z nezjištěných příčin zemřel v Těšíně, zřídila živnost a vedla v Kunčičkách obchod se smíšeným zbožím. Na Jana Sládka již od dětství silně působilo prostředí a lidé Ostravy, město protkané železárnami, hutěmi, těžebními věžemi i vysokými pecemi. Důvěrně poznal prosté obyvatele dělnických kolonií, v nichž sám vyrůstal, a které denně potkával, když vypomáhal své matce v krámku. Poznal život těžký a neúprosný, ovšem v jeho dětských očích také osobitě krásný a hrdinný.

Obr. 2: Jan Sládek, Do práce (I. varianta), přípravná kresba k ilustraci knihy S. K. Neumanna Staří dělníci, kolorovaná kresba tuší, 1936.

Sbírka Umělecké historie SZM, inv. č. U 1305 A, foto SZM.

26 E. KÖNIGER, *Das Sticksal Jägerndorfs während des bayerischen Erbfolgekrieges 1778–1779*, Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 16, 1921, s. 50.

27 Bohumír INDRA, *Krnovští barokní architekti Andreas a Jiří Fridrich Gansové, Michal Clement a jejich stavby*, Časopis Slezského muzea, série B – vědy historické 35/3, 1986, s. 278.

28 Údaje a zvláště cenný obrazový materiál viditelně z doby po roce 1945 viz A. MICHL-BERNARD, *Bývalý kostel sv. Václava, zvaný Český*, dostupné z: <http://www.znicenekostely.cz/?load=detail&id=13164> [citováno ke dni 9. 4. 2021].

Obr. 1: Jan Sládek, Ostrava, kvaš na lepence, 1936.
Sbírka Umělecké historie SZM, inv. č. U 1153 A, foto SZM.

Tato vlastní zkušenost se později promítla do tematiky jeho grafických a malířských děl zachycující ostravské uličky a lidi při práci.

Sládek v letech 1922–1925 studoval obchodní akademii v Moravské Ostravě, kde patřil k výborným studentům, jenž všechny ročníky, vč. maturitního, zakončil vyznamenáním. Ačkoli již od dětství oplýval uměleckým nadáním, finanční situace rodiny mu neumožnila následné studium výtvarného umění (soukromě se ovšem učil výtvarným technikám u středoškolského profesora Kamila Ungermanna). Nastoupil úřednické místo na ostravském magistrátu, kde měl na starost útvar pořádku. Post úředníka zastával deset let, roku 1935 civilní povolání navždy opustil a věnoval se již pouze umělecké tvorbě, především práci jevištního výtvarníka.

Na uměleckou scénu Sládek vstoupil roku 1927, kdy jsou datovány jeho první grafické práce, téhož roku se veřejně představil na výstavě Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců (dále jen MSVU). O dva roky později se objevila první kniha s jeho grafickým doprovodem (konkrétně kniha B. Čurdy-Lipovského s názvem *Okovy*, vydané u O. M. Štěpánka v Ostravě). Následujícího roku započal spolupráci s režisérem Janem Škodou na půdě Národního divadla moravskoslezského v Ostravě. Lze tedy říci, že vstup Jana Sládka na výtvarnou scénu ostravského regionu byl značně rychlý a od počátku jeho práce, především scénografické, sklízely pozitivní ohlasy.

Na ostravské scéně patřil k progresivním avantgardním umělcům, formálně inklinujícím k prvkům kubismu, abstrakce, nové věcnosti a především expresionismu. Společně s řadou umělců, zmiňme Vladimíra Kristína, Augustina Handzela či Bohumíra Dvorského, na počátku

třicátých let z MSVU vystoupil a přimkl se k avantgardnějším spolkům brněnským a pražským – Spolku výtvarných umělců v Brně a Spolku výtvarných umělců Mánes v Praze. Zmínění umělci stáli také u zrodu nového spolu Výtvarní umělci – Moravská Ostrava, jejímž předsedou byl jmenován V. Kristin, Sládek se stal spolkovým jednatelem.

Ve své volné tvorbě byl Sládek po celá meziválečná léta spjat s rodným krajem. V malířských a grafických pracích, poznamenaných sociálním civilismem, zachycoval především interiéry Ostravy [obr. 1], opakovaně vytvářel vedutistické pohledy na průmyslové panorama města, od konce třicátých let do jeho tvorby pronikla tematika beskydských hor. Olejomalby, datované od roku 1936, jsou pojímány velmi osobitým stylem i barevností; Sládek používá vysoké pasty, jímž dominuje výrazná kresba vyvedená rytím násadou štětce do malířské hmoty, v barevnosti se drží černé, červené, hnědé a bílé. V knižní tvorbě vytvářel ilustrace předním slezským literátům, jeho grafické listy nalezneme v knihách Petra Bezruče, Zdeňka Vavříka i Vojtěcha Martínka. Graficky doprovodil knihy Jiřího Wolkera, S. K. Neumanna či Jaroslava Seiferta [obr. 2]. Jednalo se o bibliofilské tisky vysoké umělecké úrovně, jež byly tištěny především v novojičínské tiskárně Kryl a Scotti.

Od počátku třicátých let Jan Sládek pracoval pro ostravské divadlo, za svůj život však navázal spolupráci s desítkami divadel napříč republikou. V soupisu jeho jevištní tvorby bychom našli více než 500 položek, za svou práci byl opakovaně oceněn (zmiňme Zlatou cenu v roce 1941 za inscenaci *Dalibor* pro Národní divadlo, za scénografické řešení inscenace hry Vojtěcha Čacha *Duchcovský viadukt* se stal roku 1951 laureátem státní ceny, v roce 1960 obdržel titul zasloužilého umělce). Díky výrazné podpoře a tvůrčí svobodě ze strany režiséra Jana Škody si Sládek velmi rychle vytvořil osobitý styl, kombinující prvky exprese, kubismu i abstrakce, po druhé světové válce směřující k realismu. Po celou tvorbu je pro Sládkovu scénografii typické používání výrazné kresby (časté motivy rozvilinových zábradlí), hra světla a stínu (používání kanelovaných sloupů, dramaticky nasvícených schodišť) a používání různých materiálů (sítoviny, alobalu, laminátu apod.). Jedná se o výrazové prvky, odkazující k Janu Sládkovi, grafikovi a malíři. Od roku 1937 začal Sládek spolupracovat s vinohradským divadlem v Praze, kam se po druhé světové válce natrvalo přesunul.

Jeho poválečná tvorba je již téměř výhradně spojena s divadlem, volné tvorbě se věnoval pouze okrajově. Z jeho poválečných obrazů a kreseb mizí barevnost meziválečných let, jsou prosvětlenější, tematicky zachycující nové prostředí. Ihned po konci války společně s režiséry Janem Škodou a Karlem Paloušem založil Malé realistické divadlo, záhy přejmenované na Realistické divadlo Zdeňka Nejedlého. Jan Sládek vytvořil vizuální program celého divadla, stal se šéfem výpravy a vytvořil návrhy scén a kostýmů k téměř stovce inscenací.

Sládek byl ve své malířské i jevištní tvorbě autodidaktem. I tak se dokázal plně prosadit na výtvarné scéně. Ačkoli jeho volná tvorba zůstala svázána s regionem a lze tedy Sládka považovat za ostravského regionálního umělce, jeho jevištní práce hranice regionu přesáhla a Sládek je dnes právem označován za průkopníka české scénografie v celonárodním měřítku.

Lenka Valečková